

KATARZYNA SKALSKA

Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny w Siedlcach

ORCID: 0000-0003-2051-5215

AUTONOMIA I AUTENTYCZNOŚĆ JAKO PODSTAWA SPOŁECZEŃSTWA IDEALNEGO DLA OSÓB Z NIEPEŁNOSPRAWNOŚCIAMI

ABSTRAKT: Idealne społeczeństwo, w którym osoby z niepełnosprawnościami mogą w pełni uczestniczyć na zasadach równych prawach i obowiązków z pełnosprawnymi, jest zarówno celem, jak i zadaniem pedagogiki specjalnej. To marzenie osób z niepełnosprawnościami, ich rodzin i pedagogów specjalnych, wiąże się z motywacją do podejmowania różnorodnych działań, zwłaszcza o charakterze społecznym. Jednym z głównych fundamentów takiego społeczeństwa jest autonomia osób niepełnosprawnych, która w tej dyscyplinie naukowej tradycyjnie kojarzona jest z podmiotowością. Jednak w psychologii, a zwłaszcza w teorii dezintegracji pozytywnej Kazimierza Dąbrowskiego, jest ona związana z autentycznością. Poszerzenie refleksji nad autonomicznym funkcjonowaniem osób z niepełnosprawnościami o ten wymiar może wiązać się ze zmianą postrzegania ich roli w życiu społecznym.

SŁOWA KLUCZOWE: niepełnosprawność, autonomia, autentyczność, społeczeństwo, uczestnictwo

Termin „autonomia” wywodzi się z greckiego *autos* (samodzielny) i *nomos* (prawo, norma, zwyczaj, zasada, założenie). Po raz pierwszy pojęcie to zostało użyte w stosunku do niezależnych rządów sprawowanych przez wolne helleńskie miasta-państwa. W starożytnej Grecji autonomia stanowiła centralną kategorię polityczną¹. Dlatego wydaje się uzasadnionym sięgnięcie do platońskiego pojęcia państwa idealnego, które również powstało w starożytnych Atenach. Koncepcja Platona zakładała, że trzy stany, jakimi byli władcy, strażnicy i rzemieślnicy, działają na rzecz dobra wspólnego. Każdy stan miał do wykonania zadania, które wynikały z jego predyspozycji. Jednak osoby nieużyteczne, jak artyści, a także niepełnosprawni², którzy nie byli w stanie przyczynić się do realizacji idei dobra i sprawiedliwości, byli delegowani poza państwo³.

Możemy powiedzieć, że główne założenia tej utopii odnajdujemy współcześnie w różnych systemach społecznych. Koncentracja społeczna na dobru wspólnym, promowanie osób, które są użyteczne społecznie – te założenia znajdujemy w różnym nasileniu, zarówno w systemach autorytarnych, jak również w demokracji. Różnica jakościowa pomiędzy nimi polega na definicji, czym jest dobro wspólne, a także na poziomie respektowania praw jednostki. Jednak osoby z niepełnosprawnościami, podobnie jak w państwie idealnym Platona, wydają się być w sposób bardziej lub mniej sformalizowany odsuwane na margines życia społecznego.

W Polsce w okresie komunistycznym, jak wskazuje Amadeusz Krause⁴, osoby niepełnosprawne były przypisane do określonej wizji społecznej, która wynikała z następujących przesłanek:

1. nadrzędności społeczeństwa socjalistycznego nad prawami każdego obywatela,

1 T. L. Beauchamp, J. F. Childress, *Zasady etyki medycznej*, Warszawa 1996, s. 131.

2 G. Borowski, *Sposoby wspierania osób niepełnosprawnych na przestrzeni dziejów – wybrane przykłady*, „Niepełnosprawność – Zagadnienia, Problemy, Rozwiązania” 2012, nr 4(5), s. 90.

3 W. Tatariewicz, *Historia filozofii*, tom 1: *Filozofia starożytna i średniowieczna*, Warszawa 2014, s. 111.

4 A. Krause, *Współczesne paradygmaty pedagogiki specjalnej*, Kraków 2011, s. 199.

2. socjalistycznej koncepcji niepełnosprawności, która kształtowała działania rehabilitacyjne, a także opiekuńcze,
3. różnorodnych ograniczeń np. ekonomicznych, infrastrukturalnych, a także systemowych, których priorytetem była „maksymalizacja potencjału adaptacyjnego”⁵.

Pomimo przywołanych trudności namysł nad podmiotowością i autonomią osób niepełnosprawnych jest obecny w polskiej tradycji pedagogiki specjalnej⁶. Pedagodzy specjaliści połowy ubiegłego wieku przywiązywali wagę do zasady podmiotowości w edukacji, wychowaniu i rehabilitacji. Maria Grzegorzewska w *Listach do Młodego Nauczyciela* szczególnie podkreślała, że w pracy pedagogicznej znaczenie mają podmiotowość oraz godność osoby niepełnosprawnej: „Otóż posłuchaj, żeby praca Twoja była żywa, twórcza, celowa, dobra, musi wynikać przede wszystkim z życzliwości do człowieka, musi być oparta na poszanowaniu człowieka i jego praw rozwojowych [...]”⁷. Jednak obowiązujący wówczas system socjalistyczny, który w każdym wymiarze rzeczywistości społecznej regulował życie jednostki, nie pozwalał na wdrożenie teoretycznego dorobku pedagogów specjalnych: Ottona Lipkowskiego, Aleksandra Hulka, Janiny Doroszewskiej, Zofii Sękowskiej, czy Haliny Borzyszkowskiej. U schyłku XX wieku szczególne znaczenie dla łączenia dorobku klasyków polskiej pedagogiki specjalnej z dyskusją nad autonomią w polskiej pedagogice specjalnej miały analizy Czesława Kosakowskiego, które są nasycone duchem humanizmu⁸.

W paradygmacie medycznym, w którym niepełnosprawność jest rozumiana jako defekt jednostki, obowiązuje perspektywa nadrzędności celów rehabilitacji nad potrzebami jednostki, wdrażana poprzez działania przystosowawcze osoby z niepełnosprawnością do życia społecznego. W tym paradygmacie osoba z niepełnosprawnością, poprzez swoje specyficzne cechy (wynikające z niepełnosprawności) pozostaje w stanie: zależności od innych, podporządkowania, uległości, rezygnacji z własnej

⁵ Tamże, s. 199.

⁶ D. Podgórska-Jachnik, *Głusi: Emancypacje*, Łódź 2013, s. 49.

⁷ M. Grzegorzewska, *Listy do Młodego Nauczyciela*. Cykl I-III, Warszawa 1988, s. 21.

⁸ D. Podgórska-Jachnik, *Głusi*, dz. cyt., s. 51.

inicjatywy i aktywności w życiu społecznym. W wyniku takich założeń autonomia osoby z niepełnosprawnością jest ograniczona, nawet jeśli jest deklарowana⁹.

Przeobrażenia w zakresie edukacji i rehabilitacji osób z niepełnosprawnościami wiązały się ze zmianami systemowymi w Polsce, które miały miejsce po roku 1989. Transformacja ustrojowa wiązała się (i pomimo upływu lat do dziś wiąże się) w polskim społeczeństwie z koniecznością uczenia się demokracji, która charakteryzuje się: różnorodnością poglądów, dopuszczeniem do debaty publicznej różnych dyskursów, szacunkiem dla Innego, a także wspieraniem mniejszości¹⁰.

Natomiast dla osób z niepełnosprawnościami oznaczała ona korzystanie z rozwiązań rehabilitacyjnych, które powstały w krajach zachodnich. Celem takiego „importu” było wdrożenie zmian, które zmniejszą dystans organizacyjny i koncepcyjny występujący przy rozwiązaniach stosowanych w krajach postsocjalistycznych w porównaniu do krajów bardziej rozwiniętych. Przykładowymi nowymi formami wsparcia dla osób dorosłych są: wspomagane zamieszkanie, domy dziennego pobytu, nowe formy zatrudnienia. Dodatkowo osoby z niepełnosprawnościami, a także ich rodzice, podjęli szereg inicjatyw, realizujących postulaty pedagogiczne, które rozwijały działalność alternatywną wobec tradycyjnej pedagogiki instytucjonalnej.

Ponadto przystąpienie Polski do Unii Europejskiej skutkowało wdrożeniem nowego ustawodawstwa w postaci praw osób z niepełnosprawnościami, przepisów unijnych, a także pojawieniem się możliwości odwołania się do instytucji europejskich.

Nie bez znaczenia dla sytuacji osób z niepełnosprawnościami jest także postawa pedagogów, która warunkuje odejście od tradycyjnego modelu wychowania, edukacji i rehabilitacji, związanego z dominującą pozycją edukatora względem osób z niepełnosprawnościami. Przytoczone zmiany nie przebiegały w sposób bezproblemowy ze względu

⁹ D. Otapowicz i in., *Autonomia osób z niepełnosprawnościami*, Białystok 2016, s. 21.

¹⁰ B. Kwiatkowska-Tybulewicz, *Wychowawcze aspekty sztuki współczesnej. Z perspektywy pedagogiki krytycznej*, Warszawa 2020, s. 33.

na konieczność głębokich przemian, wymagających dodatkowych wysiłków koncepcyjnych, organizacyjnych, ekonomicznych, jak również personalnych¹¹.

Większa świadomość społeczna dotycząca potrzeb osób z niepełnosprawnościami wiązała się także ze stopniowym rozpowszechnieniem idei Beatrice A. Wright¹², dotyczącej zmiany nazewnictwa: osoba niepełnosprawna na osoba z niepełnosprawnością. Określenie to wskazuje na posiadanie przez daną osobę wielu charakterystycznych cech, z których tylko jedną jest niepełnosprawność.

Jednak pomimo wielu przemian społecznych związanych ze zmianą sytuacji osób z niepełnosprawnościami, a także dołączenia Polski do sfery wpływów krajów Europy Zachodniej Beata Borowska-Beszta¹³ podkreśla, że wciąż definiowanie niepełnosprawności jest zakorzenione w funkcjonalnym, radzieckim modelu niepełnosprawności, a także defektologicznej koncepcji niepełnosprawności. Opis niepełnosprawności koncentruje się przede wszystkim na ograniczeniach w wypełnianiu ról społecznych i zawodowych.

Podobnie badacze Paweł Kubicki¹⁴ i Dorota Podgórska-Jachnik¹⁵ wskazują na konsekwencje przyjętych w polskim prawodawstwie założeń, które skutkują powiązaniem orzekania o niepełnosprawności z pojęciem niesamodzielności. Powodują one koncentrację na ograniczeniach fizycznych osoby z niepełnosprawnością, nie zaś na jej zasobach, zakorzeniają ją w medycznym modelu niepełnosprawności, pomijając dynamiczny charakter relacji pomiędzy jednostką a jej otoczeniem, ponadto wyzwalają myślenie kategoriami opieki. W polskim

¹¹ A. Krause, *Współczesne paradygmaty pedagogiki współczesnej*, dz. cyt., s. 48–50.

¹² B. A. Wright, *Physical Disability: A Psychological Approach*, New York, Evanston 1960, s. 7.

¹³ B. Borowska-Beszta, *Niepełnosprawność w kontekstach kulturowych i teoretycznych*, Kraków 2012, s. 69.

¹⁴ P. Kubicki, *Wyzwania polityki publicznej wobec osób z niepełnosprawnościami*, Warszawa 2019, s. 46.

¹⁵ D. Podgórska-Jachnik, *(Nie)pełnosprawność a (nie)samodzielność w kontekście autonomii relacyjnej*, „Niepełnosprawność. Dyskursy Pedagogiki Specjalnej” 2018, nr 32, s. 59.

prawodawstwie nie została uwzględniona rola wsparcia, które wzmacnia sprawczość i decyzyjność, a także niezależność i samodzielność osoby z niepełnosprawnością¹⁶.

W kontekście rozważań o ustroju politycznym i jego przemianach w Polsce pojawia się pytanie o autonomię i autentyczność osób z niepełnosprawnościami. Uprzednio osoby z niepełnosprawnościami funkcjonowały głównie na zasadzie przedmiotowej, a tym samym w perspektywie postaw i zachowań pełnosprawnej części społeczeństwa¹⁷. Dlatego Stanisław Kowalik¹⁸ wskazuje na konieczność zmiany kierunku badań nad osobami z niepełnosprawnościami, by skoncentrować się bardziej na ich wkładzie w życie społeczne. Podobne postulaty przedstawia Borowska-Beszta¹⁹, która podkreśla, że w myśleniu o osobach z niepełnosprawnościami brakuje uwzględnienia (poza określeniem ich ról społecznych i zawodowych) wątków o charakterze kulturowym. Dlatego istotny wydaje się namysł nad autonomią, ale również autentycznością osób z niepełnosprawnościami w kontekście społeczeństwa idealnego. Autentyczność osób z niepełnosprawnościami może być kategorią poznawczą, która jest przeciwstawna w sensie poznawczym i społecznym ableizmowi. Ableizm jest definiowany jako normatywne uprzywilejowanie w aspekcie psychologicznym, społecznym, ekonomicznym i kulturowym, promujące osoby zdrowe psychicznie i fizycznie, skutkujące tworzeniem przestrzeni dla pełnosprawnych obywateli²⁰. Zadając więc pytanie o autonomię i autentyczność, poszukujemy sposobu myślenia i działania, który pozwala spojrzeć na osoby z niepełnosprawnościami nie tylko z perspektywy osób pełnosprawnych i dominującej kultury większości, często promującej ta-

¹⁶ T. Masłyk, *Po pierwsze człowiek. Kapitał społeczny osób niepełnosprawnych w Polsce*, Warszawa 2019, s. 311.

¹⁷ D. Podgórska-Jachnik, *Studia nad niepełnosprawnością (Disability Studies) i ruch włączający w społeczeństwie jako kontekst edukacji włączającej*, „Problemy Edukacji, Rehabilitacji i Socjalizacji Osób Niepełnosprawnych” 2016, t. 22, nr 1, s. 18.

¹⁸ S. Kowalik, *Stosowana psychologia rehabilitacji*, Warszawa 2018, s. 329.

¹⁹ B. Borowska-Beszta, *Niepełnosprawność w kontekstach kulturowych i teoretycznych*, dz. cyt., s. 69.

²⁰ D. Goodley, *Dis/ability Studies: Theorising Disablism and Ableism*, New York 2014, s. 21.

kie wartości jak młodość i witalność²¹, ale także z intencją dostrzeżenia wkładu osób z niepełnosprawnościami w życie społeczne. Joanna Głodkowska operacjonalizuje ten cel w pytaniu: „W jaki sposób wyjść z dominiującego kręgu zaburzeń, ograniczeń rozwojowych i skutecznie skupić się na mocnych stronach osoby z niepełnosprawnością?”²².

W pedagogice specjalnej końca xx wieku autonomia została zdefiniowana jako „rozwój od zależności poprzez niezależność do współzależności”²³. Do podobnego rozumienia odwołuje się Podgórska-Jachnik²⁴, która, korzystając z dorobku literatury feministycznej, wskazuje, że autonomia relacyjna jest osadzona na akceptacji faktu, że wszyscy członkowie społeczeństwa są zależni od opieki, która pozwala im żyć i rozwijać się. Te zbieżne stanowiska pozwalają spojrzeć na autonomię jako na proces rozwoju, w którym uczestniczą nie tylko osoby z niepełnosprawnościami, ale i inni ludzie. Zaletą takiego rozumienia autonomii osób z niepełnosprawnościami jest jego uniwersalność, w tym sensie, że nie ogranicza się do określania warunków, które ma spełnić osoba z niepełnosprawnością. Autorka podkreśla udział osoby w społeczeństwie, a tym samym konieczność tworzenia przestrzeni do podejmowania przez nią własnych decyzji. Dlatego w pedagogice specjalnej powstały koncepcje, których celem jest stworzenie warunków do pełnego uczestnictwa osób z niepełnosprawnościami w życiu społecznym. Podstawą tych teorii jest zabezpieczenie podmiotowości i autonomii osób z niepełnosprawnościami.

„Autorstwo własnego życia” opracowane przez Głodkowską²⁵ jest koncepcją, która powstała na gruncie rodzimym. Na twórcze życie osób

²¹ B. Kwiatkowska-Tybulewicz, *Wychowawcze aspekty sztuki współczesnej*, dz. cyt., s. 57.

²² J. Głodkowska, *Podmiotowość a doświadczenie zależności przez osoby z niepełnosprawnością – normalizacja jako „narzędzie ideowe” rehabilitacji podmiotowej*, „Człowiek-Niepełnosprawność-Społeczeństwo” 2014, nr 3, s. 101.

²³ W. Pilecka, J. Pilecki, *Warunki i wyznaczniki rozwoju autonomii dziecka upośledzonego umysłowo*, [w:] *Społeczeństwo wobec autonomii osób niepełnosprawnych (Od diagnozy do prognoz i do działań)*, red. W. Dykik, Poznań 1996, s. 31.

²⁴ D. Podgórska-Jachnik, *(Nie)pełnosprawność a (nie)samodzielność w kontekście autonomii relacyjnej*, dz. cyt., s. 68.

²⁵ J. Głodkowska, *Autorstwo życia a niepełnosprawność – ponawiane odczytywanie idei normalizacji*, „Człowiek-Niepełnosprawność-Społeczeństwo” 2014, nr 1(23), s. 74.

z niepełnosprawnościami, składają się następujące czynniki: zdolność do pokonywania przeszkód związanych z niepełnosprawnością zarówno w wymiarze psychicznym, fizycznym i społecznym; zdolność do tworzenia własnego życia zgodnie z własnymi marzeniami i aspiracjami; autonomia i samostanowienie osób z niepełnosprawnościami; proces normalizacji, który jest realizowany w relacjach społecznych, określonych procesami integracji i włączania.

„Społeczeństwo dla wszystkich” Michaela L. Wehmeyera²⁶ jest kolejną koncepcją, zakładającą, że osoby z niepełnosprawnościami są respektowane w ich godności, autonomii, wolności do czynienia wyborów, które mają odpowiedni poziom wsparcia i możliwości, żeby prowadzić życie samozdeterminowane.

Przedstawione koncepcje podkreślają znaczenie autonomii osób z niepełnosprawnościami w kontekście ich uczestnictwa w życiu społecznym, a szczególnie kreowania życia zgodnego z własnymi oczekiwaniami. Dodatkowo każda z tych koncepcji akcentuje procesy społeczne, które mają tworzyć środowisko dostępne i otwarte na ich potrzeby.

Jednak społeczeństwo idealne dla osób z niepełnosprawnościami determinuje podejmowanie działań, których celem jest nie tylko znoszenie barier systemowych, przy pomocy projektowania uniwersalnego, ale również głębsze zmiany, w świadomości osób z niepełnosprawnościami i u pełnosprawnej części społeczeństwa. Przedstawione wcześniej koncepcje można rozwinąć o koncepcję dezintegracji pozytywnej Kazimierza Dąbrowskiego²⁷, która wiąże się z akceptacją cierpienia psychicznego jako niezbędnego elementu własnej osobowości. Według tego autora efektem hierarchicznego rozwoju zdrowia psychicznego jest wzrost empatii, wrażliwości, alterocentryzmu, odpowiedzialności i współdziałania. Droga do niego prowadzi przez rozwiązywanie trudnych sytuacji wewnętrznych i zewnętrznych, czyli przez doświadczenia i przeżycia, a także myślenie autentyczne, analityczne i syntetyczne.

²⁶ M. L. Wehmeyer, *Self-Determination and Creating a Society for All*, „Człowiek - Niepełnosprawność - Społeczeństwo” 2018, nr 3(41), s. 11.

²⁷ Zob. K. Dąbrowski, *Pasja rozwoju*, Warszawa 1988, s. 13.

Rozwój jednostki wiąże się z pobudliwością psychiczną i jego poszczególne poziomy. Pierwszy poziom to integracja pierwotna, następnie trzy poziomy wiążą się z dezintegracją, zaś poziom piąty to integracja wtórna, następująca po przejściu jednostki przez trudne doświadczenia (wewnętrzne i zewnętrzne), poprzez wzrost dynamizmów psychicznych takich jak: empatia, samoświadomość, samowychowanie i autopsychoterapia. Osoba, która wkroczyła na poziom integracji wtórnej, przejawia większą niezależność od czynników biologicznych i automatyzmów rozwojowych, a tym samym wykonuje ona więcej czynności autonomicznych i autentycznych. Również w relacjach społecznych jednostka wykazuje zachowania autonomiczne i autentyczne, które wiążą się z wyższym poziomem świadomości społecznej²⁸.

Koncepcja dezintegracji pozytywnej może poszerzyć spojrzenie na tworzenie społeczeństwa idealnego dla osób z niepełnosprawnościami, którego powstanie nie wynika z działań odgórnych, ale z rozwoju każdego człowieka, który podejmuje wysiłek przekształcania swojego życia. W efekcie następuje przekroczenie uwarunkowań biologicznych, na coraz wyższy poziom „uczłowieczenia”, przejawiający się w „działaniu uczuć wyższych, w coraz wyższym działaniu autonomii i autentyzmu, w coraz wyższym działaniu właściwości esencji indywidualnej i w coraz wyższym działaniu konkretnego ideału indywidualnego i społecznego”²⁹. Dominik Chojnowski podkreśla, że w świetle tej teorii do ludzi, którzy reprezentują wysoki poziom rozwoju, należy stworzenie dyskursu nadziei, prowadzącej do epokowej transformacji³⁰. Świat osobowy jest więc przeciwwagą dla sojuszy pomiędzy elitami politycznymi i biznesowymi, w wyniku których osoby słabsze mogą być odsuwane na margines życia społecznego.

Spółeczeństwo demokratyczne jest gwarantem swobód obywatelskich, które dają również wybór w zakresie doskonalenia siebie. Demokracja, zapewniająca jednostkom funkcjonowanie w oparciu o wolność

²⁸ K. Dąbrowski, *Fazy i poziomy rozwoju psychicznego i trzy kształtujące go czynniki*, [w:] *Zdrowie psychiczne*, red. K. Dąbrowski, Warszawa 1981, s. 51.

²⁹ K. Dąbrowski, *Pasja rozwoju*, dz. cyt., s. 37.

³⁰ D. Chojnowski, *Pedagogiczne implikacje teorii dezintegracji pozytywnej Kazimierza Dąbrowskiego*. Edukacja. Teoria kształcenia i wychowania, Łódź 2021, s. 189.

ich praw pozwala, także osobom z niepełnosprawnościami na pełniejsze funkcjonowanie w społeczeństwie.

Dla osób z niepełnosprawnościami społeczeństwo idealne oznacza głębokie zmiany w świadomości całej zbiorowości. Są one możliwe do osiągnięcia za pomocą projektowania uniwersalnego, które znosi bariery systemowe.

Teoria Dąbrowskiego ma wymiar uniwersalny, ponieważ zakłada, że cierpienie może być zasobem, który prowadzi do wyższych poziomów rozwoju psychicznego związanych z autonomią i autentycznością. Natomiast autentyczność jako efekt hierarchicznego rozwoju psychicznego może prowadzić do „autorskiego wkładu” osób z niepełnosprawnościami w życie społeczne.

BIBLIOGRAFIA

- Beauchamp T., Childress J. F., *Zasady etyki medycznej*, Książka i Wiedza, Kraków 1996.
- Borowska-Beszta B., *Niepełnosprawność w kontekstach kulturowych i teoretycznych*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2012.
- Borowski G., *Sposoby wspierania osób niepełnosprawnych na przestrzeni dziejów – wybrane przykłady*, „Niepełnosprawność – Zagadnienia, Problemy, Rozwiązania” 2012, nr 4(5).
- Chojnowski D., *Pedagogiczne implikacje teorii dezintegracji pozytywnej Kazimierza Dąbrowskiego. Edukacja. Teoria kształcenia i wychowania*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2021.
- Podgórska-Jachnik D., *Studia nad niepełnosprawnością (Disability Studies) i ruch włączający w społeczeństwie jako kontekst edukacji włączającej*, „Problemy Edukacji, Rehabilitacji i Socjalizacji Osób Niepełnosprawnych” 2016, t. 22, nr 1.
- Dąbrowski K., *Fazy i poziomy rozwoju psychicznego i trzy kształtujące go czynniki*, [w:] *Zdrowie psychiczne*, red. K. Dąbrowski, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1981.
- Dąbrowski K., *Pasja rozwoju*, Almapress, Warszawa 1988.
- Gałkowski S., *Długomyślność. Wprowadzenie do filozofii wychowania*, Akademia Ignatianum, Wydawnictwo WAM, Kraków 2016.

- Głodkowska J., *Autorstwo życia a niepełnosprawność – ponawiane odczytywanie idei normalizacji*, „Człowiek-Niepełnosprawność-Społeczeństwo” 2014, nr 1(23).
- Głodkowska J., *Podmiotowość a doświadczenie zależności przez osoby z niepełnosprawnością – normalizacja jako „narzędzie ideowe” rehabilitacji podmiotowej*, „Człowiek-Niepełnosprawność-Społeczeństwo” 2014, nr 3(25).
- Goodley D., *Dis/ability Studies: Theorising Disablism and Ableism*, Routledge, New York 2014.
- Grzegorzewska M., *Listy do Młodego Nauczyciela. Cykl I-III*, Wydawnictwo Akademii Pedagogiki Specjalnej, Warszawa 1988.
- Kowalik S., *Stosowana psychologia rehabilitacji*, Scholar, Warszawa 2018.
- Krause A., *Współczesne paradygmaty pedagogiki specjalnej*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2011.
- Kubicki P., *Wyzwania polityki publicznej wobec osób z niepełnosprawnościami*, Polski Instytut Ekonomiczny, Warszawa 2019.
- Kwiatkowska-Tybulewicz B., *Wychowawcze aspekty sztuki współczesnej. Z perspektywy pedagogiki krytycznej*, Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2020.
- Masłyk T., *Po pierwsze człowiek. Kapitał społeczny osób niepełnosprawnych w Polsce*, Scholar, Warszawa 2019.
- Otapowicz D., Sakowicz-Boboryko A., Bilewicz M., Wyrezykowska-Koda D., *Autonomia osób z niepełnosprawnością*, Wydawnictwo Trans Humana, Białystok 2016.
- Podgórska-Jachnik D., *(Nie)pełnosprawność a (nie)samodzielność w kontekście autonomii relacyjnej*, „Niepełnosprawność. Dyskursy Pedagogiki Specjalnej” 2018, nr 32.
- Podgórska-Jachnik D., *Głusi: Emancypacje*, Wydawnictwo Naukowe Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Łodzi, Łódź 2013.
- Tatarkiewicz W., *Historia filozofii*, tom 1: *Filozofia starożytna i średniowieczna*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 2014.
- Pilecka W., Pilecki J., *Warunki i wyznaczniki rozwoju autonomii dziecka upośledzonego umysłowo*, [w:] *Społeczeństwo wobec autonomii osób niepełnosprawnych (Od diagnozy do prognoz i do działań)*, red. W. Dykcik, Wydawnictwo Eruditus, Poznań 1996.
- Wehmeyer M. L., *Self-Determination and Creating a Society for All*, „Człowiek-Niepełnosprawność-Społeczeństwo” 2018, nr 3(41).

AUTONOMY AND AUTHENTICITY AS THE BASIS OF AN IDEAL SOCIETY FOR PEOPLE WITH DISABILITIES

ABSTRACT: An ideal society in which persons with disabilities can fully participate on the basis of equal rights and obligations with able-bodied ones is both a goal and a task of special pedagogy. It is also a dream of people with disabilities, their families, and special educators, motivating them to various activities, especially of a social nature. One of the main foundations of such a society is the autonomy of people with disabilities, which is traditionally associated with subjectivity in this scientific discipline. However, in psychology, especially in Kazimierz Dąbrowski's theory of positive disintegration, it is related to authenticity. Expanding the reflection on the autonomous functioning of people with disabilities to include this feature may be associated with a change in the perception of their role in social life.

KEYWORDS: disability, autonomy, authenticity, society, participation